

TỪ GÓC ĐỘ TƯ DUY KINH TẾ ĐI TÌM NGUYÊN NHÂN VÀ LIỆU PHÁP CHO NHỮNG HIỆN TƯỢNG TIÊU CỰC.

TRẦN KHUYẾT NGHI

Từ nhiều năm nay, trong giai đoạn đầu tiến lên xây dựng chủ nghĩa xã hội, chúng ta đã tốn biết bao lời nói và giấy mực để bàn về việc đấu tranh để khắc phục những hiện tượng tiêu cực. Loại hiện tượng này đã và đang lan tràn, xâm nhập vào các cơ quan và tổ chức của Đảng, Nhà nước, cũng như khắp các khu vực hoạt động kinh tế-xã hội của quần chúng nhân dân; chúng biểu hiện rất đa dạng, tác động sâu sắc và làm đảo lộn mọi giá trị, đồng thời làm khủng hoảng lòng tin vào sự nghiệp xây dựng CNXH của một bộ phận quần chúng tích cực, làm cho nghị quyết của Đảng trở nên kém hiệu lực và khiến cho CNXH trong bước đi ban đầu có nguy cơ bị phá hoại một cách nghiêm trọng.

Nhưng trong cái biển mênh mông của những hiện tượng tiêu cực, điều đặc biệt quan trọng mà chúng ta cần phải nhận rõ là phần lớn hành vi tiêu cực đều chỉ xoay quanh việc xoay sở cạy cựa để tìm kiếm địa vị và các tiện nghi vật chất chứ không phải sự phát triển của những tội ác tày đình và trực tiếp như vẫn thường xảy ra trong chế độ tư bản thời kỳ đầu bằng những hình thức bóc lột thô bạo. Trong xã hội ta, ngay cả những chủ thể gây tiêu cực cũng nhận thức rất rõ hành vi của mình là xấu, bị xã hội lên án nên họ thường chỉ tiến hành lén lút hoặc nguy trang dưới hình thức này khác. Cái đó M. Gooebachốp ở Liên Xô gọi là "sự tha hóa trong các quá trình kinh tế" và là điều khiến chúng ta chưa hoàn toàn thất vọng khi xem xét cách giải quyết vấn đề. Chính hạng tiêu cực "bảo thủ" (không tham ô, trộm cắp) mới nguy hại hơn nhiều, đôi khi họ vẫn định ninh rằng chính họ mới là người tích cực nhất trong việc bảo vệ các nguyên tắc, các quan điểm lập trường đã trở nên lạc hậu trước cuộc sống. Đây có lẽ là đặc trưng cơ bản của cái gọi là hiện tượng tiêu cực đã và đang diễn ra trong xã hội ta.

Những điều đó nói lên rằng hiện tượng tiêu cực trong xã hội ta chủ yếu xuất phát từ tình trạng nghèo thiếu; của cải vật chất do xã hội làm ra không đủ để giải quyết nhu cầu vật chất ở mức có thể chấp nhận được cho tất cả mọi người trong cùng một lúc; trong khi đó cơ cấu các thành phần xã hội trong thực tế lại phân hóa rất nặng nề sau một thời kỳ chiến tranh chống đế quốc kéo dài hơn 30 năm, để ra những người có công và không có công (hoặc có tội!); ngay trong nội bộ quần chúng cũng không đồng nhất với nhau về điều kiện được hưởng thụ, làm phức tạp thêm tình hình phân chia các phúc lợi xã hội. Trong khi đó, đạo đức xã hội lại là nguyên tắc bình quân theo kiểu xã hội chủ nghĩa

thời chiến, được thực hiện bằng chế độ quan liêu bao cấp, vẫn tiếp tục được duy trì trong một thời gian dài không dưới 10 năm. Khi thiếu thốn thì người ta phải xoay sở, kẻ có tiền và người có quyền câu kết lẫn nhau một cách tự phát để bảo vệ quyền lợi của họ là điều tất nhiên không thể tránh khỏi. Rốt cuộc chỉ có nông dân và nhân dân lao động nghèo cùng tầng lớp trí thức thứ thiệt là bị lép vế, nhưng họ bị cơ chế tập trung quan liêu về kinh tế bó buộc nên cũng đành chịu thúc thủ, chấp nhận cuộc sống thiếu thốn với ít nhiều bất mãn, khi có cơ hội thì một số cũng sẵn sàng nhảy ra tiếp tay cho bọn tiêu cực để kiếm sống.

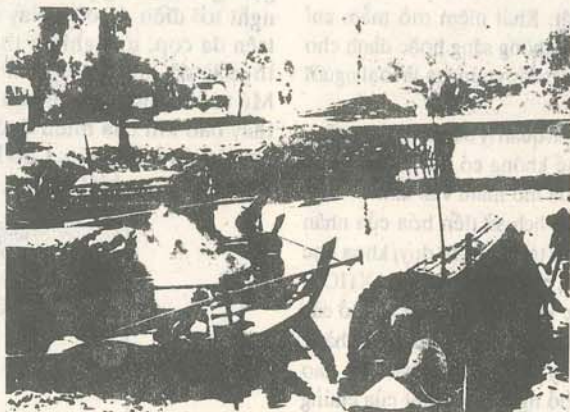
Khuynh hướng xoay sở nhìn theo góc độ nào đó cũng có ý nghĩa tiến bộ, vì nó biểu thị ý thức vươn lên của cá nhân nhằm đạt được khát vọng chung của con người về một số nhu cầu cơ bản, những tiện nghi vật chất cần thiết cho đời sống như cái ăn, cái mặc, nhà ở và những phương tiện giải trí khác. Nó là dấu hiệu chỉ ra rằng con người còn có bản lĩnh phấn đấu, không chấp nhận thực tại của cuộc sống trì trệ, ulla, tất nhiên cách thực hiện phải chệch choạc, thành hiện tượng tiêu cực vì xã hội không cho phép. "Một thời gian chúng ta cấm ghét những người giàu, dù họ giàu có bằng lao động thực sự. Làm ăn phát đạt, nhưng chỉ được phát đạt đến một giới hạn nào đó thôi, quá là sinh sự. Giàu thì phải có giới hạn, một giới hạn nghiêm ngặt, nhưng nghèo khổ thì không có giới hạn, được phép xuống tận cùng" (Lời khai của bị can ... Báo Văn Nghệ,

số 37).

Sự vươn lên của ý thức cá nhân trước tiên là phản ứng lại cái mô hình CNXH được xây dựng theo một số quan điểm thủ cựu (như lời thống trách của "bị can" về "tội làm giàu") của một số người đi trước, tuy rất đúng cảm trong đấu tranh giành độc lập dân tộc và rất lý tưởng trong ước muốn sáng tạo ra một xã hội mới nhưng là một thứ xã hội mới không tưởng, con đẻ của đầu óc lãng mạn, duy ý chí. Đó là thứ XIICN làm ăn không hạch toán kinh tế với nội dung "san bằng", "bình quân", bước đi ồ ạt, không tôn trọng quy luật tất yếu khách quan và nhất là không "cận nhân tâm". Đó là kiểu chủ nghĩa xã hội trong đó mọi cá nhân con người bị chìm hẳn vào cái bể tập thể mênh mông và đầy sóng gió của thời kỳ quá độ mù mịt, với đủ mọi thứ cấm đoán, như ngăn sông cấm chợ, và trong đó người lao động phải tự hiểu rằng mình không được dư ăn dư để, dù bằng bàn tay lao động chân chính của mình. Thậm chí có lúc người ta còn nghĩ nghèo là vinh dự, vì được ở trong hàng ngũ của giai cấp vô sản!

Do vậy, đấu tranh chống tiêu cực ngay trong điều kiện phát sinh của nó không phải chỉ là việc nay cách chức người này mai cách chức người nọ, và cũng không thể trông chờ vào sức mạnh của một vài nghị quyết hay chỉ thị của Đảng về chống tiêu cực. Nghị quyết chống tiêu cực, chống bảo thủ rất dễ trở nên kém hiệu lực nếu có trường hợp chủ thể thực hiện cũng chính là những người tiêu cực, bảo thủ.

Chống tiêu cực vì thế song song với việc thay thế một bộ phận cán bộ mất phẩm chất, mở rộng dân chủ hóa, công khai

LỜI NGƯỜI BÁN CAM

LƯU CƠ (1)

Ở Hàng Châu có một người bán trái cây khéo giữ cam, qua những mùa nóng lạnh cam không bị hư nát, lấy ra vẫn tươi rói, chất ngọc sắc vàng, nhưng khi cắt ra thì khó vụn như bông nát.

Tôi lấy làm lạ hỏi:

- Cam anh bán cho người ta là để bày trên cái biên cái đậu (2) phụng sự việc cúng tế, đãi khách khứa, hay là huyền hoặc bề ngoài để lừa gạt những kẻ ngu, mù? Anh đối gạt như thế là quá lắm!

Người bán cam đáp:

- Tôi làm nghề này đã lâu năm, nhờ đó để nuôi thân. Tôi bán ra, người ta mua vào, chưa nghe ai nói gì, chỉ không làm vừa lòng có mình ông ư? Trên đời này kẻ lừa gạt người không phải ít, có phải mình tôi đâu? Ông chưa nghĩ tới điều đó đấy. Nay những kẻ đeo hồ phù (3), ngồi trên da cạp, uy nghiêm thay công cụ giữ nước, nhưng có thực là đã học được sách lược của Tôn, Ngô (4) chăng? Mũ to cao ngất ngưởng, dài đai kéo lòng thông, hiển ngang thay bảo khí của miếu đường, nhưng có thực lập được sự nghiệp như Y Doãn, Cao Dao (5) không? Trộm cướp nổi lên mà không biết chống, nhân dân khôn khổ mà không

Minh họa:
Giang Biên

biết cứu, quan lại gian tà mà không biết cấm, pháp luật bại hoại mà không biết sửa, ngồi không ăn sạch lúa trong kho mà không biết nhục. Xem họ ngồi trên nhà cao, cỡi ngựa lớn, say sưa với rượu ngon, no nê với thịt béo, cá tươi, thì người nào mà chẳng lòng lộng đáng sợ, hiển hách ra vẻ lắm? Họ đi đến đâu mà chẳng vàng ngọc bên ngoài mà bên trong hư nát cả? Nay ông không xét họ mà lại xét cam của tôi!

Tôi lặng im không biết đáp ra sao, trở về nhà suy nghĩ lời nói của người bán cam, thấy giống cái giọng hoạt kê của Đông Phương Sóc (6). Có phải anh ta bị phần thể tục chán ghét gian tà mà mượn chuyện trái cam để châm chọc đó chăng?

Xuân Huy dịch

CHÚ THÍCH: (1) Lưu Cơ (1311 - 1375): Một đại thần đời Minh Thái Tổ, Trung Quốc. (2) Những loại mâm bàn dùng để đựng các đồ cúng tế. (3) Hồ phù: Cái thẻ để các quân võ dùng để làm tín, ra hiệu lệnh. (4) Tôn Tẫn và Ngô Khởi là hai nhà binh pháp nổi tiếng thời Chiến Quốc. (5) Hai ông quan giỏi thời thượng cổ Trung Quốc. (6) Một người có tài hoạt kê thời Hán Võ Đế.

hóa, cần phải tiến hành có hệ thống một loạt các biện pháp về kinh tế, xã hội, ra sức tháo gỡ mọi ràng buộc của chế độ tập trung quan liêu và có cái nhìn thoáng hơn về con người, về cách làm ăn kinh tế. Nói như đồng chí Võ Văn Kiệt, "phải tôn trọng từng mô hình riêng lẻ, có nhiều kẻ làm lợi cho tập thể mà vụn quên riêng cho họ chút ít thì ta cũng chấp nhận...", "chúng ta sẽ mở ra một kỷ nguyên mới làm ăn, người người phát đạt, nhà nhà thịnh vượng" (xem báo Giác Ngộ, số 285

ngày 01-3-1988). Đó chính là trở lại cái nguyên lý của chủ nghĩa Mác: "Nếu lợi ích được hiểu đúng, chính là nguyên nhân của toàn bộ đạo đức, thì hẳn là cần phải cố gắng để lợi ích riêng tư của từng người phải phù hợp với lợi ích của xã hội".

TKN.

MỒ MẮM HAY PHIÊU LƯU?

LƯU TRỌNG VẤN

Chúng ta nhìn thẳng vào sự thật: Khái niệm mồm mẫm chỉ dành cho người mắt không sáng, trí không sáng hoặc dành cho những người đi trước khai sáng. Vậy ở đây chúng ta là loại người thứ nhất hay loại người thứ hai?

Tôi đặt ra câu hỏi trên vì nhiều nhà quản lý đất nước ta thường nói: "Đất nước ta phát triển kinh tế không có mô hình sẵn có nào hết, chúng ta phải mồm mẫm, vừa mồm mẫm vừa làm"

Lẽ nào Việt Nam lại đứng ngoài lịch sử tiến hóa của nhân loại? Chúng ta nên nhớ rằng: Sự phát triển của tư duy, khoa học của nhân loại không thuộc phe phái, phe tư bản hay phe XHCN. Những thành quả kinh tế, khoa học kỹ thuật dù phát sinh ở các nước tư bản hay XHCN đều do mồ hôi xương máu của hàng triệu người lao động hết thế hệ này đến thế hệ khác. Lẽ nào chúng ta tự cho mình quyền được bỏ ngoài tầm mắt của chúng ta những thành tựu ấy?

Đến hôm nay, bên thềm 1990, tổng kết lại chúng ta đã "mồm" ra được cách đi, đường đi nào mới cho nhân loại, cho chúng ta trong lĩnh vực kinh tế, trong lĩnh vực khoa học kỹ thuật?

Tôi cho rằng thời kỳ này của đất nước, trước hết chúng ta phải biết học, biết thu nạp, biết bắt chước dẫu. Mồm mẫm sẽ đồng nghĩa với liều lĩnh, với phiêu lưu. Rõ ràng thời gian gần đây do chúng ta đã mon men chịu học, chịu bắt chước những thành quả của nhân loại nên nền kinh tế của chúng ta đã bắt đầu có sức sống. Không việc gì phải xấu hổ nếu chúng ta là những kẻ bắt chước. Lẽ nên từng nói: "Tôi ngu vì dân tộc tôi còn ngu". Dân tộc Nga trước Cách mạng tháng Mười còn chìm đắm trong bể nóng nô thất học. Dân tộc Việt Nam chỉ gần đây mới có một chút điều kiện để mở mang tầm nhìn, tầm thấy. Với cả tính thần trách nhiệm của mình, chúng ta phải xác định nhiệm vụ chính của chúng ta hiện nay là HQC, là BẮT CHƯỚC những thành tựu về quản lý kinh tế, về KHKT của nhân loại. Bây giờ chưa phải lúc liều lĩnh, phiêu lưu mồm mẫm. Chúng ta không được quyền đem 65 triệu người Việt Nam làm vật thí nghiệm, làm vật hy sinh cho sự "mồm mẫm" mà nói thẳng ra cho chính sự thiếu hiểu biết mà lại kiêu ngạo của mình.

Người Nhật suốt nhiều năm đã phải gồng mình học, bắt chước để hôm nay họ đã trở thành những người khai sáng - có nghĩa là họ tự hào được quyền tự mồm mẫm những gì mà nhân loại chưa biết, chưa làm.

LTV